

Een gesprek met Antonio Jose Guzman, Antonis Pittas en Zippora Elders

*In de tentoonstelling *The Future Can Be humane* worden 40 werken van Constant getoond naast nieuw werk van Antonio Jose Guzman en een installatie van Antonis Pittas, bij elkaar gebracht door curator Hilde de Bruijn. De titel is een vertaling van een van Constants Duitse tekstcollages, *Die kleinen Freuden*, uit 1972. De tentoonstelling is een onderdeel van het jaarprogramma *Constant 101*, waarin jonge en hedendaagse makers en denkers uit heel Nederland met nieuw werk en projecten reageren op Constants werk en gedachtegoed. Met *Constant 101* wordt gevierd dat Constant Nieuwenhuys 101 jaar geleden geboren werd. Voor meer informatie kijk op [Constant101.nl](https://constant101.nl)*

Wanneer je aan tafel zit met Antonis Pittas, Antonio Jose Guzman en Zippora Elders om te praten over de aanstaande tentoonstelling *Constant 101: The Future Can Be Humane*, hun kunstenaarspraktijk, Constant en de toekomst dan kan je verwachten dat het een stimulerend, intellectueel en met momenten hilarisch gesprek wordt. Een paar weken geleden zaten we voor het eerst, sinds het idee voor deze tentoonstelling ontstond in 2019, met zijn allen bij elkaar aan tafel voor een gesprek dat ik zou vastleggen in een artikel... Wat had ik beloofd?

Het werk

Zippora Elders (ZE): Jullie zijn beiden kunstenaars die, door jullie achtergrond en kennis van de geschiedenis en theorie, buiten de bestaande structuren kunnen denken maar tegelijkertijd werken jullie wel 'hands on'. Kunnen jullie je werk voor deze tentoonstelling omschrijven?

Antonio Jose Guzman (AJG): De *Electric Dub Station* series is een doorlopend project waarin ik tot 2030 samenwerk met textielontwerper Iva Jankovic geïnspireerd door het idee van de Homo Ludens. We onderzoeken stoffen die gekleurd zijn met indigokleurstof in textiel patronen op basis van mijn eigen Latijns-Amerikaanse diasporische DNA. Indigo is als kleurstof sterk verbonden met de Nederlandse cultuur door handel in de zeventiende eeuw, net als suiker, katoen en koffie. Het heeft dan ook een link met het Nederlandse slavernijverleden in het Caribisch gebied en Suriname. Met behulp van mijn eigen Trans-Atlantische DNA benadrukt het patroononderzoek het element van de diaspora in ons werk. Voor deze tentoonstelling maakte ik de Installatie: *Indigo Republic*, waar vijf blauwe humanoïde figuren van drie meter hoog, gekleed in Indigo block-printed Ajrakh-stoffen te zien zijn. De Indigo stoffen zijn ontwikkeld in de Indigohuis van Sufiyan Khatri in Ajrakhpur, India en bij de Guatemalteekse vrouwenweefcoöperatie Trama Textiles. De Indigo humanoïden waken over de tentoonstelling als beschermende amuletten. Deze gigantische wachters hebben een connectie met aspecten van de Aziatische, Afrikaanse Yoruba en Latijns-Amerikaanse cultuur en een verbinding met Paul Gilroy's notie van de "Black Atlantic".

Doordat de ruimte in het museum ook voor andere doeleinde gebruikt moest worden, moesten de beelden mobiel zijn en kunnen ze dus ook steeds anders worden opgesteld in de ruimte.

ZE: Dat voegt eigenlijk wel een interessant aspect van migratie toe.

Antonis Pittas (AP): Mijn installatie *Don't leave me here* is een collectie interventie dat reflecteert op vluchtelingen en humanitaire crisissen. Constant heeft in het schilderij *Les expulsés* (1999) vluchtelingen uit Kosovo vastgelegd. Naast dat schilderij heb ik ook nog werken op papier uitgekozen. Deze werken zijn zeer lichtgevoelig en het daglicht op de benedenverdieping in het museum kan niet worden gefilterd. Ik heb deze praktische beperking in het werk geïntegreerd en versterkt. Doormiddel van het gordijnen kan het publiek het werk activeren en verschillende scenografieën maken.

Constant en ...

AP: De uitdaging met een dergelijk project is om de kunstenaar niet te fetisjeren, maar juist te activeren. Ik benader Constant niet vanuit het kunsthistorische perspectief, waarbij je je distantieert en de kunstenaar als fenomeen beschouwd. Ik probeer door te dringen tot Constants' praktijk en de kern te begrijpen. Vervolgens ga ik de dialoog aan vanuit mijn eigen praktijk.

AJG: Voor mij is dit project ook het onbekende bekende. Met aan de ene kant de bekende academische setting, werken met Zippora, Antonis en curator Hilde de Bruijn. En aan de andere kant het onbekende, de relatie met Kim van Fondation Constant. Hierdoor kon ik Constant soms voelen. Constant is voor mij en een soort pantheon van jeugdhelden zoals: Spiderman, Super Man, Hans Solo, Ché Guevara, op een niveau met John Lennon en Jimmy Hendrix.

ZE: Hoe is het dan om je daartoe te verhouden?

AJG: Het was voor mij een onbekend onderzoek, die persoonlijke band, het kunnen bezoeken van het huis, de intimiteit van de familierelatie. Daardoor kwam ik aan de binnenkant van zijn wereld. Het voelt bijna als een familieproject.

Kim van der Horst (KvdH): Daarmee raak je ook wel aan de uitdaging voor mij, als nalatenschap beheerder. Ik en mijn moeder zijn als familie natuurlijk nooit objectief, dus is de vraag altijd of je genoeg stemmen om je heen hebt om tegenwicht te bieden aan die subjectiviteit.

ZE: Jullie zijn natuurlijk een private stichting maar ook bij publieke instituten is objectiviteit niet gegarandeerd.

KvdH: Het gaat mij om de verhalen; de anekdotes die je kent, de geschiedenis die je gaandeweg ontdekt en de nieuwe verhalen, die ontstaan in de dialoog tussen Constants werk en dat van hedendaagse makers, vooral in dat laatste wil ik zoveel mogelijk perspectieven uitnodigen. Ik ben me ook bewust van het feit dat ik, als nalatenschap beheerder, de laatste generatie ben, die Constant persoonlijk gekend

heeft. Dat heeft als voordeel natuurlijk de persoonlijke insteek, maar je moet ook oppassen voor de bias, die het in zich draagt.

AP: Ik bestudeer modernisme en kwam Constant tegen als een cadeau. Door de relatie met Kim en Trudy komt het menselijke aspect binnen. Dat aspect zie je natuurlijk altijd wel in het werk want het is nooit helemaal van elkaar te scheiden, maar door het contact met de stichting werd dit sterker en spannender.

ZE: Dit was voor mij ook wel een reden om in het Constant 101 project te stappen als curator-at-large. Ik ben namelijk ook kunsthistoricus en dan kan je ineens rondlopen in Constants huis en ontmoet je zijn echtgenote. Je komt ineens zo dicht bij de verhalen, je krijgt te zien wat voor persoon hij was. Als curator ben je natuurlijk geïnteresseerd in de praktijk van de kunstenaar, maar dat persoonlijke element voegt wel iets toe.

Voor Constant 101 zijn we op zoek gegaan naar verschillende kunstenaarspraktijken, instituten en disciplines om mee naar de toekomst te kijken. Om verschillende perspectieven te verzamelen maar ook om te reflecteren op een dergelijk canoniek kunstenaar, kunnen we aan het narratief van de canon ontkomen en de spelende mens de ruimte te geven?

Zuidelijk

AJG: Ik heb me altijd afgevraagd waarom Constant zo dichtbij voelt voor mij. Toen Kim en ik hierheen reden viel het kwartje voor mij. Kim vertelde over het succes van de overzichtstentoonstelling in 2015 in het Reina Sofia in Madrid, dat de catalogus daar binnen een maand uitverkocht was en dat nu een Spaanse uitgever als eerste Constants ongepubliceerde manuscript *New Babylon, schets voor een cultuur* uit circa 1965 uitgeeft in het Spaans. Dan vraag je je af waarom resoneert Constants werk zo sterk in Spanje? In mijn optiek heb je het Spanje van Franco en dat van Garcia Lorca en Constant staat natuurlijk aan de kant van Garcia Lorca. Constant wordt in Spanje misschien wel beter begrepen door het links intellectuele gedachtegoed dat daar meer leeft.

Ineens begreep ik mijn eigen relatie met Constant veel beter. Ik kom uit een nest van socialistische christenen in Panama, waar de Arbeiders Partij streed tegen Noord-Amerika en in actie kwam tegen de toe-eigening van het Panamakanaal door Amerika.

AP: Het is interessant hoe die verbinding met het zuidelijke toch weer naar boven komt.

ZE: Jullie hebben je allebei verdiept in de kunstgeschiedenis van Nederland in relatie tot die van zuidelijke landen, hoe zien jullie dat?

AP: In Griekenland is het modernisme heel sterk vertegenwoordigd en maakt echt deel uit van het dagelijks leven. Er wordt altijd gezocht naar iets nieuws, iets beters.

ZE: Is ook wel erg naoorlogs, Cobra-esk. De utopie was natuurlijk ook nodig en is in feite eveneens persoonlijk omdat er ook ego voor nodig is om zo groots te denken, of misschien wel jeugdigheid.

(Iedereen lacht)

KvdH: De hubris van de jeugd.

Modernisme

AP: In mijn werk richt ik me onder andere op het falen van de belofte van het modernisme. Constant construeert een toekomstvisie en vervolgens deconstrueert hij deze ook weer met zijn realistische werk vanaf eind jaren zeventig. Als je kijkt naar de transities in zijn werk, ontwaar je de cirkel. Met zijn latere coloristische werk komt hij weer terug in de realiteit. Die cirkel in zijn oeuvre is voor de context heel belangrijk. Dat maakt zijn werk aantrekkelijk voor mij, de relatie met de actualiteit waar we mee geconfronteerd worden. In de selectie voor mijn installatie heb ik geprobeerd om die lijn helder te krijgen, om dat moment van realisatie te begrijpen. Als kunstenaar vind ik dat hij geluk heeft gehad dat hij al die fases heeft kunnen doorlopen.

Kim: Dat latere werk voelt ook persoonlijker, je komt dichterbij hem als persoon. Maar tegelijkertijd ging hij, door halverwege de jaren zeventig weer te gaan schilderen, ook tegen de conventies van de tijd in.

AP: Constant komt natuurlijk uit een generatie van kunstenaars uit de 20ste eeuw, die opereerden op het raakvlak van modern en hedendaagse kunst, maar wat hem zo'n pionier maakte is dat het politieke aspect zo sterk vertegenwoordigd was in zijn werk. Hij was natuurlijk niet de enige, maar desalniettemin een pionier.

Neo-liberalisme en de toekomst

AJG: Het is voor mij ook het speelse van de Homo Ludens en de link met het kind in het Cobra werk, wat me aantrekt. Dat werkt ook door bij Indigo Republic in de poëzie, de muziek en het bewerken van de stoffen met blok prints. Tegelijkertijd resoneert zijn werk voor mij ook met het futuristische aspect, Afro-Futurisme, Star Wars, Star Trek, William Gibson, Bladerunner, The Matrix, de eeuwige strijd tussen vrij en niet vrij.

ZE: Ja, New Babylon is net als Afro-Futurisme iets dat nog niet bestaat binnen de huidige structuur, een visie.

AP: Het volgt ook op het Russische Constructivisme, dat poogde vragen te beantwoorden met utopische vormen. Het is laat-modernisme.

AJG: In Panama was de socialistische partij heel erg groot. Het was geen futurisme, maar meer het idee dat we bouwden aan de toekomst van morgen. Pas na de aanslag op de Twin Towers realiseerde ik me

dat het niet ging gebeuren. Ik geloofde er niet meer in. De reden waarom ik vertrok uit Panama - de commerciële overmacht - manifesteerde zich vanaf 2010 in Nederland. Dat was anders toen ik naar Nederland kwam, toen was de PVDA een grote partij en waren er kraakpanden.

ZE: Het Neo-Liberalisme is in Nederland bijna een waarheid, niet eens meer een ideologie. Er bestaat nu een hele generatie, die niet beter weet. Echt heel eng.

AP: Dit is een globaal fenomeen. Ik denk dat Constant, Antonio en ikzelf in onze kunstenaarspraktijk proberen om bewustzijn te activeren en tegelijkertijd om verantwoordelijkheid te nemen. Dus niet geloven dat er betere tijden zullen komen, maar actief en kritisch zijn en onderdeel uitmaken van de verandering. Ik vind dat we optimistisch moeten blijven. De volgende generatie is heel actief, heel anders dan mijn generatie. Ze pikken het niet meer, ik vind dat hoopvol.

ZE: Ze eisen fluïditeit in het dagelijks leven. Ze gaan tot de kern van het probleem en transformeren deze en ze hebben een minder antropocentrisch perspectief. Dit is ook verbonden met de drijvende kracht in Constants werk waarvan ik hoop dat het een inspiratie is, of in ieder geval waar ik door geïnspireerd word. In feite is Constants werk ook fluïde door de verschillende technieken, die hij gebruikte en fases, die hij doorliep in zijn oeuvre. Van experimenteel, naar abstract, naar ruimtelijk, naar coloristisch.

AP: Deze generatie heeft natuurlijk niet de luxe van tijd, daarom is er misschien minder ruimte voor symbolisme, maar is er wel meer actie.

Magie

ZE: Ik vind de diaspora heel erg belangrijk in mijn praktijk als curator, dus het is voor mij zeer relevant dat we dit aspect in Constants werk naar voren brengen. Zeker gezien waar we momenteel mee geconfronteerd worden. In deze tentoonstelling komen veel persoonlijke verhalen en kennis samen.

De confrontatie van de verschillende werken brengt een bepaalde ziel in de ruimte, alsof het werk van Constant op een magische manier verlenging krijgt.

KvdH: Elke keer als ik een kunstenaar de dialoog aan zie gaan met een aspect van Constants werk en gedachtegoed, krijg ik kippenvel. Iedereen resoneert met een ander deel van zijn werk of ideeën. De manifestatie daarvan, daar zit zoveel energie in. We kunnen niet weten wat Constant gewild zou hebben maar ik denk wel dat we met de connecties, die we in deze tentoonstelling leggen zijn geest van verbinding eren.

AP: Als kunstenaar zou ik graag zien dat mensen dat doen met mijn werk, als ik er niet meer ben.

Verslag door Kim van der Horst, 18 november 2021